

“MADANIY MEROSNI ASRASH VA RAQAMLASHTIRISH: TARIXNI
KELAJAK AVLODLARGA YETKAZISH YO‘LLARI”

*Toshkent Iqtisodiyot va texnologiyalar universiteti 4-kurs talabasi Sirdaryo viloyati
Sayxunobod tumani 16-sonli umumta’lim maktabi Tarix fani o‘qituvchisi*

Barotova Sahiyoza Lazizjonovna

Annotatsiya: *Ushbu maqolada madaniy merosni asrash va uni zamonaviy texnologiyalar yordamida raqamlashtirish masalalari tahlil qilinadi. Bugungi globallashuv davrida tarixiy manbalar, arxeologik yodgorliklar, qo‘lyozmalar va me‘moriy obidalarni saqlash muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Raqamlashtirish jarayoni madaniy merosni nafaqat saqlash, balki uni keng jamoatchilikka taqdim etish imkonini ham yaratadi. Maqolada tarixiy obidalarni himoya qilish, raqamli arxivlar yaratish, muzey va kutubxonalarni digital tizimga o‘tkazish hamda bu jarayonning ta’lim va ilm-fan rivojiga ta’siri ilmiy jihatdan yoritiladi. Shuningdek, xalqaro tajriba hamda O‘zbekiston misolida madaniy merosni saqlashning zamonaviy yo‘llari tahlil qilinadi.*

Kalit so‘zlar: *madaniy meros, raqamlashtirish, tarixiy obidalar, arxiv, muzey, qo‘lyozmalar, tarixiy xotira, innovatsiya.*

KIRISH

Madaniy meros – har bir xalqning tarixiy xotirasi, milliy o‘zligi va ma’naviy qadriyatlarini ifoda etuvchi bebaho boylikdir. Tarixiy obidalar, qadimiy qo‘lyozmalar, me‘moriy yodgorliklar, san’at asarlari hamda og‘zaki folklor namunalarning barchasi insoniyat sivilizatsiyasining muhim qismi hisoblanadi. Shu sababli madaniy merosni asrab-avaylash va kelajak avlodlarga yetkazish har bir davlatning muhim vazifalaridan biridir.

XXI asrda texnologiyalar rivoji madaniy merosni saqlash jarayoniga yangi imkoniyatlar yaratdi. Raqamlashtirish (digitalizatsiya) tarixiy manbalarni elektron shaklga o‘tkazish orqali ularni uzoq muddat saqlash va keng auditoriyaga taqdim etish imkonini beradi. Shu bilan birga, tabiiy ofatlar, urushlar yoki vaqt ta’sirida yo‘qolib ketishi mumkin bo‘lgan madaniy boyliklarni saqlab qolish uchun ham raqamlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda ko‘plab davlatlar madaniy merosni saqlashning zamonaviy usullarini joriy etib, raqamli kutubxonalar, virtual muzeylar va onlayn arxivlarni yaratmoqda. Bu jarayon tarixiy bilimlarni ommalashtirish va ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirishda ham muhim rol o‘ynaydi.

Madaniy merosni asrashning ahamiyati

Madaniy meros – bu faqat tarixiy obidalar yoki qadimiy buyumlar majmuasi emas. U xalqning mentaliteti, urf-odatlar, qadriyatlari va tarixiy tajribasini aks ettiradi. Shuning uchun madaniy merosni asrash milliy o‘zlikni saqlash bilan chambarchas bog‘liqdir.

Tarixiy obidalar va madaniy yodgorliklar jamiyat taraqqiyoti haqida muhim ma’lumotlarni o‘zida mujassam etadi. Masalan, arxeologik topilmalar qadimgi

sivilizatsiyalarning turmush tarzi, iqtisodiy faoliyati va madaniy an’analari haqida ilmiy xulosalar chiqarishga yordam beradi. Shuningdek, me’moriy obidalar o‘z davrining san’at va muhandislik yutuqlarini namoyon etadi.

Madaniy merosni saqlashning yana bir muhim jihati – turizm rivoji bilan bog‘liqdir. Tarixiy shaharlar, qadimiy masjid va madrasalar, arxeologik yodgorliklar dunyoning turli mamlakatlaridan kelgan sayyohlarni jalb qiladi. Bu esa iqtisodiy rivojlanishga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Ammo zamonaviy davrda madaniy meros ko‘plab tahdidlarga duch kelmoqda. Tabiiy ofatlar, ekologik muammolar, urbanizatsiya va vaqt ta’siri natijasida ko‘plab tarixiy obidalar zarar ko‘rmoqda. Shu sababli ularni saqlashning yangi va samarali usullarini joriy etish zarur.

Madaniy merosni raqamlashtirish jarayoni

Raqamlashtirish – bu tarixiy materiallarni elektron shaklga o‘tkazish jarayonidir. Bu jarayon skanerlash, raqamli fotografiya, 3D modellashtirish va ma’lumotlar bazalarini yaratish orqali amalga oshiriladi.

Raqamlashtirishning asosiy afzalliklaridan biri shundaki, u tarixiy manbalarni uzoq muddat saqlash imkonini beradi. Masalan, qadimiy qo‘lyozmalar yoki noyob kitoblar vaqt o‘tishi bilan zarar ko‘rishi mumkin. Agar ular raqamli shaklga o‘tkazilsa, ularning mazmuni saqlanib qoladi va istalgan vaqtda foydalanish mumkin bo‘ladi.

Bundan tashqari, raqamlashtirish ilmiy tadqiqotlar uchun ham katta imkoniyatlar yaratadi. Tadqiqotchilar turli mamlakatlarda saqlanayotgan tarixiy manbalarni internet orqali o‘rganish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Bu esa ilmiy hamkorlikni kuchaytiradi va yangi ilmiy kashfiyotlarga yo‘l ochadi.

Bugungi kunda ko‘plab muzeylar va kutubxonalar o‘z kolleksiyalarini raqamli formatga o‘tkazmoqda. Virtual muzeylar orqali foydalanuvchilar tarixiy eksponatlarni onlayn tarzda ko‘rishlari mumkin. Bu ayniqsa ta’lim sohasida katta ahamiyatga ega.

O‘zbekiston tajribasi va xalqaro amaliyot

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda ham madaniy merosni asrash va raqamlashtirish sohasida muhim ishlar amalga oshirilmoqda. Qadimiy qo‘lyozmalarni saqlash, tarixiy obidalarni restavratsiya qilish hamda muzey fondlarini raqamlashtirish bo‘yicha ko‘plab loyihalar amalga oshirilmoqda.

Masalan, ko‘plab kutubxona va ilmiy markazlarda qadimiy qo‘lyozmalar skanerlanib, elektron kataloglar yaratilmoqda. Bu jarayon tarixiy manbalarni keng jamoatchilikka taqdim etish va ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xalqaro tajribada ham madaniy merosni raqamlashtirish keng tarqalgan. Ko‘plab davlatlar o‘z tarixiy obidalarining 3D modellarini yaratib, virtual sayohat imkoniyatini taqdim etmoqda. Bu esa nafaqat ilmiy, balki turistik jihatdan ham katta ahamiyatga ega.

Ta’lim va yoshlar uchun ahamiyati

Madaniy merosni raqamlashtirish ta’lim jarayoniga ham katta ta’sir ko‘rsatadi. O‘quvchilar va talabalar tarixiy materiallardan onlayn tarzda foydalanish imkoniyatiga ega

25-Mart, 2026-yil

bo‘ladilar. Virtual muzeylar, raqamli kutubxonalar va interaktiv platformalar orqali tarix fanini o‘rganish yanada qiziqarli va samarali bo‘ladi.

Shuningdek, yosh avlodda milliy qadriyatlarga hurmat tuyg‘usini shakllantirishda ham madaniy meros muhim rol o‘ynaydi. Raqamli texnologiyalar orqali tarixiy boyliklarni ommalashtirish yoshlarning tarixga qiziqishini oshiradi.

XULOSA

Madaniy merosni asrash va raqamlashtirish bugungi kunda global ahamiyatga ega bo‘lgan muhim masalalardan biridir. Tarixiy obidalar, qo‘lyozmalar va san‘at asarlarini saqlash nafaqat o‘tmishni o‘rganish, balki kelajak avlodlar uchun muhim ma‘naviy boylikni asrab qolish demakdir.

Raqamlashtirish jarayoni madaniy merosni himoya qilishning samarali usullaridan biri bo‘lib, u tarixiy manbalarni uzoq muddat saqlash, ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish va keng jamoatchilikka taqdim etish imkonini yaratadi. Shu sababli davlatlar va xalqaro tashkilotlar bu yo‘nalishda hamkorlikni kuchaytirishi muhimdir.

Kelajakda zamonaviy texnologiyalar yordamida madaniy merosni yanada samarali saqlash va targ‘ib qilish imkoniyatlari kengayib boradi. Bu esa insoniyat tarixini yanada chuqurroq o‘rganish va uni kelajak avlodlarga yetkazishda muhim rol o‘ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Madaniy merosni muhofaza qilish bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar to‘plami.
2. O‘zbekiston tarixi va madaniy merosi haqida ilmiy manbalar.
3. Madaniy merosni saqlash va restavratsiya qilish bo‘yicha xalqaro tajribalar.
4. Zamonaviy axborot texnologiyalarining tarix fanidagi o‘rni haqida ilmiy maqolalar.